

*Q. B. V. D.
De*

Coralio, Balfamo & Saccharo,

PRÆSIDE

VIRO CLARISSIMO,

DN. M. GEORGIO CASP:
KIRCHMAIERO,

Facult. Philosoph. Adjunct.

meritisimo,

VVittebergæ add. Jun 1 A. M. DC. LXI.

Publicè disputabit

LAURENTIUS JOSEPHUS FREY
Onoldinás Francus.

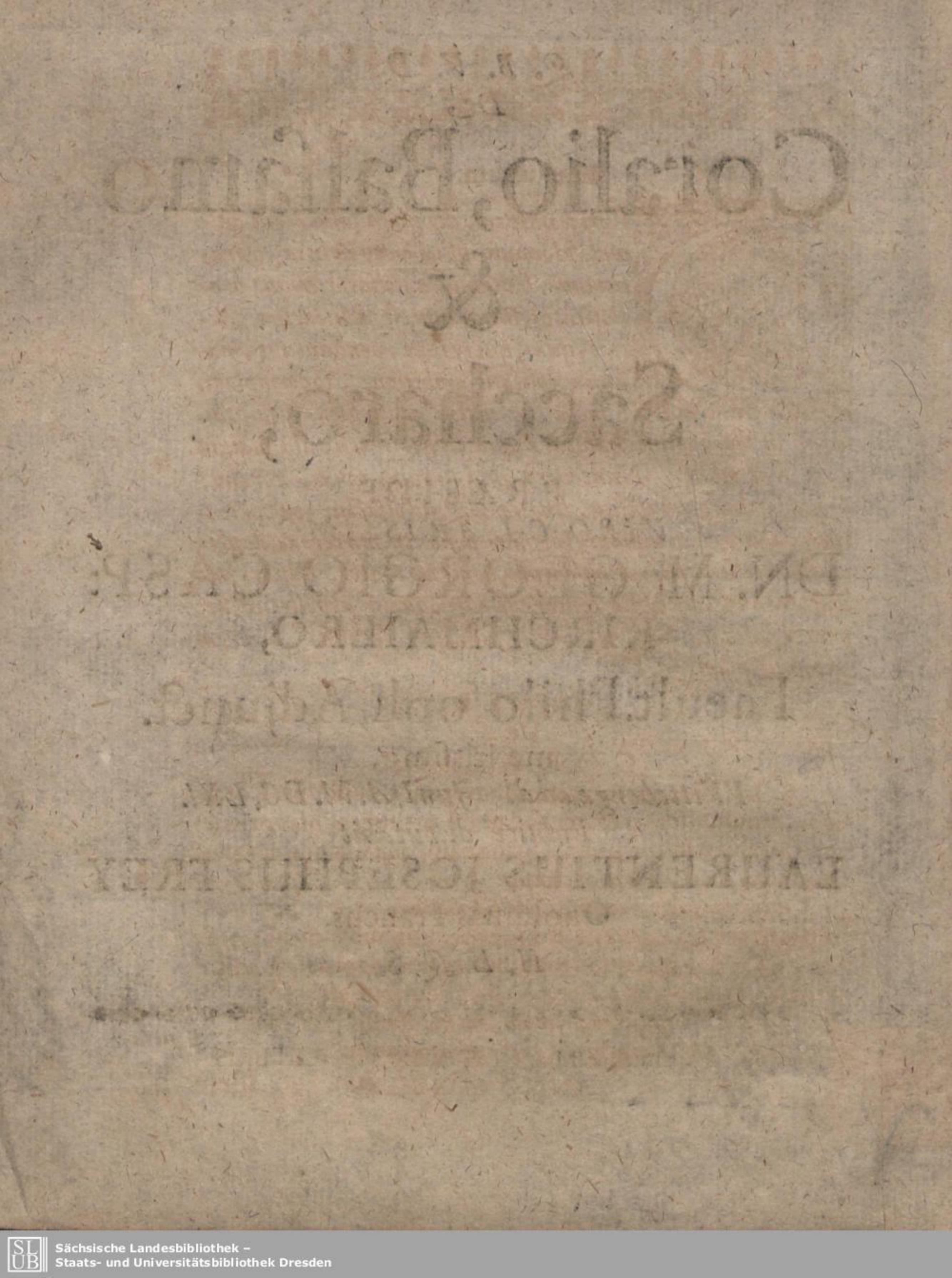
H. L. Q. S.

Hist. nat.

B.

395,26

Exprimebat MATTHÆUS HENCKELIUS
ANNO M. DC. LXI.

Præludium.

Dicitur Elitias naturæ, divinum salutamus animal. Hominis ipsius verò delitiæ, Coralliorum, balsami, Saccharorumque pretiositates. Iucundum est, delitarum delicias, quas, qui emunt, venduntque, magna explicant ambitione, contemplari. Sancta hæc nostra ac innocens voluptas, locum in illo quoque habitura quæ fuisset statu, ubi malum exul erat omne. Nunc verò quid suavius oculis, coralio? Quid saccharo amabilius, linguae? Quid olfactui convenientius, balsamo? Si uspiam, hic sanè per extrema certat deprimatu excellentissimarum dotum, benigna mater. Discors hæc concordia & discordia concors si à quoquam appelletur, nec præter rationem fiet, nec judicio judicium carebit. Sed rem putemus ipsam.

CAPUT I.

De

C O R A L I O.

§. I. Nominis inhærendum, pauca dabimus. Coralium communiter scribunt, sed nullo orthographias privilegio. Coralium scribendum. Quanquam, quâ hîc licentiâ usus Claudianus fuerit, dum cecinit:

mergit se subito, vellitq; Corallia Clotho,
non ignoremus. Κωράλλιον, & κοράλλιον, nonnullis quasi χειράλλιον, ὁ δὲ τὴν χειρα, quod manibus tactum lapidescat, dicitur. Quod, ni fallor, respiciens Naso, modulatus est:

Sic & Coralium, quo primum contigit auras,
Tempore durescit: mollis fuit herba sub undis,

A

Idem

lib. XV.
meta-
morph.
fab. 41.

Idem alibi Poëta scribit:

lib. 4. *Nunc quoque coraliis eadem natura remansit;*

Met. fab. *Duritiem tacto capiant ut ab aëre, quodqz,*

18. *vimen in aquore erat, fiat super aquora saxum.*

In origg. *Becmanno non ineptè à mari dici posse visum est : quasi κόρη,*

L.L.p.m. *κώρη, ἡ κύρη ἀλος, id est, pupilla, aut quædam quasi virgin-*

37°. *cula maris, scilicet à formâ. Eidem favet derivationi super O-*

vid. Metam. comment. Sabinus. Aliis ωδὴ τὸ κῆρ, quasi cor

maris, quodd analogiam cordis exprimat quodammodo &

ex decreto medicorum, vigorem cordis, roboret, deducitur.

Quisquè quod volet, eligat : medium ad palatum nobis ety-

mon. Synonyma sunt, ubi lithodendron, quasi lapid-arbor, frutex

marinus, arboreusqz lapis audit. Ad ambiguitatem vocis per-

tinet, quando nunc pro arbore ipsâ, velut causâ, nunc pro ar-

boris fructu, utpote effectu sumitur. De utroque sermo quidem

nobis ; sed distinctus de distincto.

lib. 32. **§. II.** *Quod naturam Coralii igitur concernit, præ-*

Hist.Nat. *stabit Plinii, quam propriis eam depinxisse verbis. Forma, ait,*

c.2. *est ei fruticis, color viridis. Baccæ ejus candidæ sub aquâ, ac molles :*

Exemptæ confestim durantur & rubescunt, quasi corna sativa, spe-

cie atqz magnitudine. Ajunt tactu protinus lapidescere, si vivat :

Itaqz, occupari, evelliqz, retibus, aut acri ferramento præcidi. Hac de

causâ curalium (ότι εὐ αἱ οὔπεῖται, quod in mari tondeatur

scilicet, notante Doctissimo Viro Dalechampio) vocitarum,

interpretantur. De patria coraliorum verò hæc refert : Gigni-

tur quidem, & in rubro mari, sed nigrius item in Persico, vocatur

que Jace : Landatisimum in Gallico sinu, circa Stoechades insulas,

& in Siculo, circa Helian ac Drepanum. Nascitur & apud Gravi-

scas & ante Neapolim Campaniae, maximeqz rubens, sed molle.

Hæc Plinius : qui tamen mala bonis, vera falsis miscet.

§. III. *Sapientis est, nec temerè quæquè credidisse, nec*

vulgaria sequi dogmata. Forma, inquit, est ei fruticis. Figuram

& extrinsecam partium respexit habitudinem : sentiendo

meliùs quam loquendo. Sub plantarum genere interim,

coralium arbor continetur. Species plantarum duæ sunt : Her-

ba scilicet & arbor. Errant qui tertiam interserere speciem co-

nan-

nantur, fruticem. Frutex quid, nisi arbor parva? ab arbore ergo non nisi diuturnitate magnitudineq; differt. Magis & minus autem speciem non mutant. Eat Cardanus, qui præter lib. 8. sub-herbam, fruticem & arborem, Suffruticis etiam adulterinam *til.f.m.* speciem substituit. Retinenda igitur διχοτομία est, tūm quia 231. & seq. facilis & adæquata, tūm quia divinis consentanea oraculis. Ita enim gloriosus Conditor: Germinet terragermen, herbam producentem semen, arborem fructiferam. Ac mox: produxit terra *12.* germen, herbam producentem semen, *juxta speciem suam*: Et arborem facientem fructum. Quomodo-tamen-cunque senserit fortè Plinius: arbūscula est coralium: fructus ipse verò gemmis lapidibusvē propter duritiem illicō accenserī, jure nullo potest, quod post *Theophrastum* lib. *ωξὶ τῶν λιθῶν*, alii fecerunt.

§. IV. Baccas ejus candidas & molles sub aquis esse, exemptas verò durari demum ac rubescere, nec Plinio, nec aliis, jurantibus etiam, crediderim. Nimirum tres coraliorum differentiæ: *rubrum, nigrum, album*. Præstantissimi commatis est rubens, rutilantem ejaculans splendorem. De nigricante non dicam. Nec ergo candidæ tantum, nec ut plurimum, coraliorum baccæ. Falsum verò oppidò ac plebejum [”] est, passim quod de coraliorum sub aquis mollitie, & induratione [”] extra aquas circumfertur commentum. Animus ad indagandum [”] mollis & ad expilandum fortè induratus, sic sentiat. Equidem *Ovidius* canit:

Sic & coralium, quò primum contigit auras

Tempore durescit: mollis fuit herba subundis.

Hunc secutus *Plinius* est, ut Poëtam, pictor, pictorem anus. Videat *Cardanus*, quām vera sint, qnæ scripsit: *Concrescit & duratur aère, (Corallus scilicet, ut ipse loquitur) postquam ē mari tilit.f. 211.* extractus fuerit, quoniam aér, quod tenue est illius humidum siceat, & frigus etiam partes cogit: *Refrigeratur autem ab aère, etiam estate mediâ &c.* Alii hanc depromunt causam, quia plutimum Salis & succi lapidescentis huic plantæ inest.

§. V. Ita igitur neglectâ quæstione an sit; ad quid sit ac rationes, nescio quas & quantas liberaliter configiunt non

pauci. *Francisus certè Rueus Insulanus Flander*, majores omni-
Lib. 2. de nò meruisse gratias, si & inter gemmas coralium, & sequen-
gemmisc. tia non posuisset: *Corallium* & *lithodendrum* appellari invenio,
19. p. m. quod arboreus lapis adpareat. In mari mollius primùm crescit, in-
230. de verò duratur. Cumq; sub aqua quidem vireat, statim atq; hanc
superavit, rubescit. Et mox: *Diversam*, ait à ferro ignito, natis-
ram, *corallium* exhibet: Illud namq; ut aquâ, ita & hoc molliore
aëre illicò duratur. Credita hæc per annorum, quin imò se-
culorum decursus plurimos fuere. Et mirari liceat, exercita-
tum Virum *Dioscoridem* in eodem pertinaciter hæsisse luto,
lib. 5. c. 139. Veruntamen quam hæc & similia mereantur fi-
dem, docebimus non ex *Poetis*, *Plinio* item & facile credulis,
sine ratione, mentibus; sed verò optimis rei hujus scrutatori-
bus & testibus, asserta communiemus nostra.

§. VI. *Generosus Dominus, JOH.BAPTIST.de NI-*
“ *COLE, Eques Marsiliensis, & Regius, Piscatoris Coraliorum, in re-*
“ *gno Thunetano Praefectus bonâ confirmavit fide: Quòd, cùm an-*
“ *no M.D.LXXXV mense julio, in mari Bizertino, regni Thune-*
“ *tani, piscationem instituisset: cupiditate naturæ coraliorum*
“ *investigandæ ductus, juvenem, funibus sufficienter longis,*
“ *alligatum, & pondere viginti quinque librarum in utraque*
“ *manu, ad descensum tutiorem & commodiorem libratum, in*
“ *mare istud, centum perticas profundum demiserit, ipsique*
“ *in mandatis dederit: coralium evelleret, & inter evellendum,*
“ *curiosè attenteque observaret; mollene an durum esset? Qui*
“ *ibi rursus ascendisset, utrâque manu coralii ramum attule-*
“ *rit, constanterque asseruerit: Illud non minus sub mari, quam*
“ *supra illud, durum esse: seque cùm ad octo perticas, aut circiter*
“ *prope fundum maris adpulisset, magnam ibi frigoris vim sen-*
“ *sisse. Immo, quod ipsem etiam, dum relationi fidem adeò*
“ *non haberet, in mare, cùm retia, quibus coralia piscari so-*
“ *lent, extrahenda essent, antequam in ipsum aërem efferrentur,*
“ *ad profunditatem unius perticæ, sepe immerserit, & coralium*
“ *retibus adhærens, manu prehenderit, idq; tum eque durum, ac*
“ *cùm jam aëri externo esset expositum, observârit.*

§. VII,

§. VII. Retulit quoq; Nobiliss: Nicole, quod vernali tempestate, quâ alias coralium evellitur, liquor quidam lacteus, ex eo, inter frangendum, emanârit: qui decidens super lapidem, lignum, ferrum, aut aliam materiam, coralium produxit. Vidisse insuper se, in κειμηλιαρχιω Pisano, Magni Ducis Hetruriæ, hominis defuncti cranium, ex quo, in mari, magnus coralii excreverit ramus: anchoramque è mari extractam, in qua multi coraliorum rami, è liquore ipsorum prognati observabantur. Idem planè suis stabilivit experimentis Dn. de la Pottier, Nobilis Lugdunensis, qui anno cIɔ Iɔc. XIII. ab istiusmodi coraliorum pescatione, è Barbaria reversus est. Videatur omnino hanc in rem Johannes Beguinus lib. 2. Tyr. Chym. c. X. cui talia quoque ab inventoribus communicata, leges.

§. VIII. In mari rubro, quod coralia gigni memoravit Plinius, non inutilem disquirendi materiem suppeditare forsitan videri poterat. Quæritur enim perquam curiosè inter Geographos, Philologosq;: unde & quā ob causam ἐρυθρὰ θάλασσα, mare rubrum vocetur. Et plerique quide[m] [verba sunt Joh. lib. de mi- Euseb. Nierembergii, Physiologi Madritensis] id tribunt coral- raculosis liorum multitudini. Est enim, pergit, memorabile, quod Bre- natur. dembachius narrat, propè Memphis esse lacum, qui singulis annis terra pro- rubescat instar Sanguinis. Sed neque rubrum mare illud, neque missæ c. X. denominationem quoque suam à rubore quodam corallo- f. 50r. rum arenarum ve est sortitum. Quantò rectius proinde Nobiliss. Dn. Breuning in Itin. Orient. veluti αὐτόωντος testatur: Das Schilfmeer ist an der Farbe nicht mehr roth/ als Pontus Euxinus bei Constantinopel schwartz ist. Conf. Nicol. Fullerus IV. Miscell. XX. Et D. Erasmus Schmidius Noster, commentar. posthum. super N.T.cap.Ebr.XI. fol. 1332. Derivatur, inquit, à nomine proprio, substantivo ἐρυθρὸν θάλασσα. Οὐδέποτε enim vel Ερυθρός fuit filius Persei & Andromedæ, & ad illum oceanum longè lateq; imperitavit, ibidemq; ad promontorium Carmanium, cuius Dionys. Afer vers. 610. meminit, in Insula og yri sive Organa, sepultus fuit, ut testatur Strabo lib. 16. Plinius lib. 6. c. 23. Dionys. Afer, p. 611. &c. Cætera, quæ de patrio coraliorum loco recitavit Plinius, cum experientiâ nitantur, sibi constant.

§. IX. Egregiæ interim coraliis (quoniam nobilitate
in nobilitateque differant) qualitates competunt. Occulta
verò sunt: ut ecce quando cor cerebrumq; roborant, mentem exhi-
larant, spiritus contemperant, morbo comitali adversantur. Car-
danus lib. 7. subtilit. de lapid. f. 211. Dignissima notatu coralio-
rum cum corde sympathia intercedit, si vera sunt, quæ de pal-
lore eorundem, ubi male se cor habet, nostræ narrant mul-
erculæ. Modò certitudo subsit, neque absurdum id, neque
sine exemplo factum. Hinc de coraliorum preciositate Histo-
riæ Naturalis Scriptor, citato supra loco, inquit: *Autoritas bac-
carum ejus, non minus Indorum viris quoq; pretiosa est, quam fæ-
minis no^r uniones Indici. Aruspices eorum vatesq; imprimis re-
ligiosi gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; &
decore & religione gaudent. surculi infantiae adalligati, tutelam
habere creduntur. Contraq; torminum ac vesicae & calculorum
mala, in pulvrem igne redacti, potiq; cum aquâ, auxiliantur. Si-
mili modo ex vino poti, aut si febris sit, ex aqua, somnum afferunt.
Ignibus diu repugnant. Sed eodem medicamine sepius poto, tradunt
lienem quoq; absumi. Sanguinem rejicientibus exscreantibusq;
medentur. Cinis eorum spissat ac refrigerat. Ulcerum cava explet,
cicatrices extenuat. De his autem quid sentiendum siet, pro-
lixè videndus Beguinus, loco ante allegato erat. Ridemus
nos Francisci Ruei superstitionem, dum infensos Dæmonas
arcere coralia existimat. Ut hinc, addit, suspicandum sit, pruden-
tem vetustatem, coralio per diversas formas effigiato, & ex ordine
infilato, preces Marianas docuisse numerare.*

C A P I T U L U M

D E

B A L S A M O.

§. I. Ut de voce constet; Balsamum arbor, Opobal-
samum succus, (Δέντρο της ὄπης) carpopbalsamum (καρπόφυτον καρ-
πών,) fructus, Xylobalsamum (Δέντρο της ξύλως) surculus ac cortex
est & dicitur. Teutones, Latini, Græci, Arabesque, quæ nomen, con-
veniunt. Fluxit verò, si Beccmanno non temerè hic conjicienti,
auscultemus, ab Ebræâ combinatione vocum בָּלְשָׁם baal
sche-

in Origg.
L. L. p. m.
279.

schemen) propter eximiam, ut idem ille loquitur, nobilitatem. Est enim revera Dominus seu princeps olei. Atque, ut Plinius ait lib. 12. H. N. c. 25. omnibus odoribus præfertur. Sic, ut Exod. 30. 23. omnium aromatum præstantissimum dicitur. Bahal vero, dominatus est, (unde Bahal, Dominus nimis, & idoli nomen, quod Domini Numinisque instar, Judæorum Idololatræ venerati sunt, descendit) Schaman vero, pinguis fuit, inde jpsw oleum, pinguedo, & jpsw pinguis, Latinorumq; Scammonia, herba pinguis ac racemosa oritur) significat. Sed de his alibi. Nos Balsamum ipsum & opobalsamum subodorabimur.

§. II. Oritur vero non proletaria, in limine instituti nostri, quæstio: *Utrum in natura rerum superstes adhuc sit priscæ & genuinæ notæ balsamum ac opobalsamum?* Pro negativa etenim sententia adduci poterant Petrus Martyr, Anglerius à Patria dictus, Orator Ferdinandi & Isabellæ, Hispaniae Regum Consiliarius, ex suis, quas scripsit, decad. de rebus Oceanicis & Novo orbe, & antiquum Josephi Pliniique documentum. Anglerium secutus Hieronymus Cardanus fuit, dum contra balsami ulteriorem existit. de stentiam in sequentia rescripsit: *Erat & olim balsamus in pretio. plant. fol. Constat fuisse arbustum sansuci quidem folio, atque ex eodem genere* 249. *ferme nec ulla res ei propior, Jasmino, planta non valde absimili. Sed periiisse arbusta omnia penitus affirmat Petrus Martyr, Angerius ci- vis noster, legationis vice functus, pro Regibus Hispanorum, apud Sulthanum Ægypti Dominum, annis abhinc penè quinquaginta. Refe- runt alii adeò propagatum, ut passim in hortis Chairi habeatur. Sed cur Angerius (an repetitâ vice vitium typographi fortassis?* Anglerius enim ab Anglaria vel Angleria Insubrum, in agro Mediolanensi, urbe dictus est.) *Regibus suis, quibus opus inscribit, mentiatur, aut in re tanti momenti oscitaverit, non video.* Illud satis constat omnium testimonio, etiam eorum, qui propagatum esse volunt, jam ab eo tempore, neque fructum neque lignum, nedum succum illum celebratisimum ad nos deferri. Unde verum balsamum interiisse existandum est, suppositum vero, ejus loco, plantam aliam, incularum ambitione, vel avaritiâ.

§. III. Plini

lib. XII. §. III. Plinii autem verba ideo adversari nobis videbantur, quod ille, uni, inquit, terrarum Iudeæ concessum balsamum, quondam in duobus tantum hortis, utroque regio, altero jugeum XX. non amplius, altero pauciorum. Et verò ex Josepho constat, nobilissimam hanc plantam à Judæis tempore belli, ab exercitu Romanorum Imp. deleteriè ipsis illati extirpatam radicibus & evulsam fuisse. Tantum quippe bonum Romanis Apellæ invidebant. Quo sensu arbitror accipienda etiam Plinii sequentia: *Sæviere in eandem Iudei*, sicut in vitam quoque suam. His similibusque tamen nequicquam obstantibus, pro superstite balsamorum genuinæ notæ, existentiâ, & pugnabimus nos & objecta facile amoliemur impedimenta.

§. IV. Atque ut cum *Anglerio* primitus congrederiamur, testimonium ipsius, non suspectum tantum, sed falsum penitus ac fabulosum est. Suspectum quidem, quod ideo tam magni à Cardano estimatur, quoniam profectum à *Concive* primùm, post à *legato* quoque fuit. Quid verò non suggestit contra veritatem etiam, patriæ amor? Et quæ hæc collectio est: Orator Legatusque fuit: Ergo vel errare, decipi aut ignorare plantam non potuit. Ex fine labores judicandi. *Legatum*, nî fallor, agere, non *Botanicum*, Anglerius volebat. Aut à fallacibus & ad mendacia natis Arabibus, rumore specioso seduci fortean haud potuit? Prodeat contra *Anglerium*, *Illusterrimus Princeps NICOLAUS CHRISTOPH. RADZIVILIUS*, qui anno 1582 (postquam diu ante, Anno scil. 1501 & 1502 Ægyptiam illam obiisset legationem Martyr) ex Polonia egressus, Venetiisque Anno 1583. solvens, peregrinationem Hierosolymitanam iniit, Ægyptum lustratus, insimulque non obscurè tradidit, balsami liquorem, usque ad illud fermè tempus, quo in Ægypto ille erat, perdurasse.

lib. I. de miraculo in Europ. c. 79. §. V. Verba ejus, à *Joh. Euseb. Nieremb.* adducta hæc sunt: *arbor hæc* (ficum Pharaonis indigitat) *sita est in horto, in sis naturis quæ balsamum proveniebat, cuius etiam extant plantulae, duos circiter cubitos altæ, sed exaruerunt omnes.* Nam *Assan Bassa*, predecessor *Imbraimi* hujus, qui meo tempore provinciam administrabat, *Æthiopem quendam, qui curam Balsami habebat, quod magnam pecuniae vim*

vim collegerat, præfocari jussit : Quo factum est, ut nullo, qui arbo-
rum ejusmodi curam gerere nosset, reperto, penitus deperirent. In feli-
ci tamen Arabia, Imperatore Solimanno procurante, balsamum in
copia provenit, ex hoc horto ut plurimum transplantatum, quod eti-
am Mecchæ, per Caravanam advehitur, cuius mecum bonam quantita-
tem asportavi. Hæc Radzivilius Princeps. Cardano verò tam
scitè quam accuratè Antagonista Scaliger responderet : balsamū Exercit.
desiisse ait. Item ait : parvo esse in pretio. Quorum utrumque vanum 157. sect. 1.
est. Nam & apud Maximilianum Cæsarem, multum, & nonnihil
apud patrem meum vidimus, ex ipsis allatum locis, purissimum. Nec
parum apud Carolum, Sabaudiæ Ducem, felicissimo, ad ingens vul-
nus, cuiusdam equitis in inguine, successu. Et hæc cicatrix, quæ mi-
hi sub oculo laeo est, vix, maximi periculosissime vulneris ostendit
vestigia, non alio, quam balsami auxilio. Quod mihi miserat Heroina
excellentissimæ, spectatissimæque tum pulchritudinis tum virtutis, A-
gnesina Soleria, cuius ego hostes in campis patentibus haud semel vi-
ctos, atque profligatos, ex illius primùm, deinde è suis castellis, atque
oppidis exegeram. Miror etiam te Jesemino Balsamum comparasse :
cum ei rutaceas frontes ascripserit Theophrastus. Quid igitur suspi-
cabor ? A Plinio non accepisti. Justinus de hoc nihilo. Strabonem
haud memini &c.

§. VI. Sed & quod maximum est, ad hunc usque dicim
mos obtinet, ut Arabum quidam princeps, Seriph dictus, (quo
nomine, omnes, qui à Mahomete, familiæ suæ originem, instrumento
comprobare possunt, insigniuntur) dum Mecchæ, civitati primariæ
& Pseudoprophetæ sepulturâ nobilitatæ præst, tempore so-
lennium sacrificiorum, Imperatori Turcico quotannis, ope-
balsami pretiosissimi tres quatuorve libras exhibet : & munera lo-
co à Turcâ accipit Chlamydem auratam, pro filiis verò ac
fratribus, centum & quinquaginta aureorum millia. Idem
ille Seriphus, Præfecto Cayrino annuatim, libram unicam, pe-
regrinorum duci, selibram : aliisque duobus ducibus, (quo-
rum alter peregrinis Damasco, alter ex Arabia felicis locis,
Meccham & Medinam proficiscentibus adjungitur) particu-
lam opobalsami donat. Vid. post Cuspinianum & Petr. Bellonum,
imprimis Prosper Alpinus, velut oculatus testis, in, de bals. Dia-
log. c. 2. & 3. itemque lib. de plantis Agypt. c. 14. & seqq.

§. VII. Josephi vero & Plinii quantum valoris obti-

B

ne-

neant documenta, facile, ut spero, ostendemus. Atque Josephus quidem conditionatè saltem extirpatam à Judæis balsamiferā arborem refert: nisi scilicet ab instituto, per milites depulsi lib. 12. c. 25. invidi fuissent. Et expressè Plinius citato loco: Contrà, inquit, defendere Romani, & dimicatum pro frutice est. Idem ab initio jam dixerat: Clarumque dictu, à Pompejo Magno: In triumpho quoque arbores duximus. Servit nunc hæc & tributa pendit cum sua gente. Taceo, stultam, de ullius speciei corporum naturalium interitu, formidinem esse, ac haberijure posse. Præterea falso dixit Plinius: uni terrarum Judææ concessum esse balsamum. Ego verò Diodori Siculi, lib. 2. Biblioth. Hist. Strabonis lib. 16. Geograph. & Pausan lib. 9. Bæoticorum, auctoritate & experientiâ, testimoniis indubitatem conciliante fidem, fretus regero: Unam Arabiam optimum, sponte etiam proferre balsamum. Judæam quod attinet, in eandem, per Sabram Reginam ex Arabia, Balsami plantam, Regi Salomonis dono primum collatam, atque ex ea reliquas, deinde propagatas, è Josepho, rerum Judaicarum Scriptore, cum antiquissimo tum diligentissimo refert Experientissimus Vir Michaël Döringius, in, de opobals. dia-trib. c. 2. p. 8.

§. VIII. Nunc evicta balsami existentiâ adhuc superstite, naturam plantæ introspiciemus penitus. Non male, si ordinem excipias, eam, Naturæ Panegyristes, (quo Plinium titulo Muretus mactat, volum. 2. orat. 13.) sequentibus depinxit: Viti similior est, quam myrto. Malleolis seri dicitur. Tondetur similiter fruticans, ac rastris nitescit, properatque nasci, intra tertium annum fructifera. Folium proximum rutæ perpetuâ cornâ. Proceritas intra bina cubita subsistit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea cornâ, quod vocant eutheriston. Alterum scabro aspectu, incurvum, fruticosum, odoratius: Hoc trachy appellant. Tertium eumeces, quia est reliquis procierius, levi cortice. Huic secunda bonitas, novissima eutheristo. Semen ejus vino proximum, gustu, colore ruffum, nec sine pingui: pejus in grano quod levius atque viridius. Ramus crassior, quam myrrho, inciditur vitro, lapide, osseisve cultellis. Ferro lædi vitalia, odit. Succus è plagâ manat, quem oportet balsamum vocant, savitatis eximiæ, sed tenui guttâ, ploratu, la-
nis.

nis parvâ colligitur in cornuâ. Et sarmen^ta quoque in mer-
ce sunt. Amputatio ipsa surculusquè venit intra quintum de-
mum annum. Xylobalsamum vocatur & coquitur in unguen-
tis. Præcipua gratia lacrymæ est, secunda semini, tertia cortici, mini-
ma ligno.

§. IX. In ordinem ut redigamus negotium, describe-
mus eum Dn. D. Döringio balsamum; arbusculam viticosam, al-
titudine ligustri vel cytisi, foliis paucissimis, ruta proximis, colore
ex viridi & albicante misto, perpetim virentibus, ramulis longis
gracilibusq, moderatæ crassitatæ, gummosis, digito pertinaciter ad-
hærescentibus & flore albo, exiguo quidem, sed summè odorato con-
stantem. Arbuscula quod dici queat, ex eo claret, quoniam
extra Arabiam etiam, ipsius proceritas *intra tria* (Plin. bina
solummodo definit) *cubita subsistat*; in Arabiâ verò, ad Cytisi
Therebinthi altitudinem vel paulò altius assurgat, teste, apud
Alpinum, Abdellâ. Turpiter autem *Justinus* erravit, qui Piceæ
arbori, Balsamum assimilavit. Viticosam esse, ramuli vitiosi ac
sarmenosí, & vitium more tonsiles quotannis, probant. Si quis
proximè ejus describere foliâ velit, *amaracum* cogitet. Verè
enim Pausanias: *balsamum foliis Amaracini* esse, scripsit; sed
hæc tamen non de illis balsami intelligenda seminibus sunt, quæ
bina folia viti non absimilia habent, verùm quæ post hæc, tria,
quatuor vel quinque, sine ordine protrudunt. Variat nimi-
rum pro ætate, foliorum & numerus & habitudo. Series folio-
rum illa ferè, quæ in rosis, fraxino, nuce & similibus deprehen-
ditur arboribus. D. Döringius scribit: *Extimam alam sine pari*
occupat folium, cæteris grandius: ab hoc reliqua sequuntur, nervo
ntrinque insistentia, sensim minutiora, ut in ruta.

§. X. Liquor ipse Balsamæus, Therebinthinæ instar fla-
vus, fragrantissimique, sed tamen ob spirituositatem citò exha-
lantis est odoris, saporis subamari; sudans ex arbusculæ tum
fruticibus, juxta corticem, leviter convulneratis, tum ex ramu-
sculis amputatis. Inter olea universa nobilissimum, totoque
decantatum orbe: utpote quod vires habeat abigendis morbis
tâm internis quâm externis, nulli secundas medicamini. Vulne-
ribus, febricitantibus, phtisicis, asthmaticis & quibus non aliis
sive morbis sive morbidis medetur? *Conf. Schröder in Pharm.*
med. Chym. lib. 4. class. 2. p. 185. Guttula aquæ tepidæ si immitatur,
per

per omnem se extendit superficiem, ac rursum, aquâ ad naturam pristinam redactâ, sese contrahit. Lac, si ei instilletur, coagulat; in vestem laneam effusum, maculam, quod peculiare divino huic oleo est, nullam linquit. Distincta esse *balsamum*, *opobalsamum*, *Xylobalsamum* & *Carpobalsamum*, supra monebamus. Probationem ejus atque adulteria si voles, apud *Plin. lib. 12. c. 25.* deprehendes. Opobalsamum ipsum, aliud *Tolutanum* aliud *Peruvianum*, aliud *Arabicum*, *Europaeum* aliud, aliud *Judaicum*. De Tolutano videatur *I. c. Schröderus*, de Americano, prolixè *Nierembergius, lib. 15. Hist. Nat. cap. 97. f. 369.* De reliquis verò *D. Döringius* in laudatâ superiùs diatribe sect. 2. ferè per totum. Nos cùm studeamus brevitati, monstrare, non exhaustire fontes conabamur. Nunc belliorū loco, saccharum ex parte etiā gustare placet.

CAPUT III.

De

S A C C H A R O

Lib. 2. rer.
memorab.
recens in-
vent. tit. 5.
P. 287.

§. I. Saccharum, quod *Zuccara* Arabes (& simili ferè sono Germani) *Graci σύκαρον*, *Galli Sucre*, *Itali Saccharo*, *Indi Saccar* vocant, & quo nos hodieque utimur, *utrum priscis no-*
tum fuerit, anceps omnino quæsitus est. Quâ in re utendum
(ut ex Guidone Pancirolo *Henricus Salmuth loquitur*) distinctio-
ne erit, quam adhibuit Leonhardus Fuchsius lib. 1. de composit.
Medicam. cap. 10. & lib. 1. paradox. Medicin. c. 35. Saccharum
enim à Fuchsio duplex constituitur: *Veterum* & *Recentiorum*.
Illud duūm quoque generum. *Unum* nihil aliud, quâm quædam
mellis species putatur, unde & de isto inter mella, veteres lo-
quuntur. Nam & Dioscorides & Galenus & Plinius unanimes
scripsere, Saccharum esse mellis, in calamis concreti, genus, in
India pariter & Arabiâ felici inventum & advectum inde. *Alte-*
rūm genus Sacchari: Vetustis familiare Scriptoribus, ex arun-
dinum radicibus exprimebatur. Ejusdemque vel in cibo vel
potu, mellis loco, usus fuit. Hinc mel cannæ à *Mauritanis* no-
minatum. Illa Pliniana Simia, Solinus, cap. 65. de India agens,
inter alia sic scribit: *Quæ palustria sunt, arundinem creant, ita*
crassam, ut fissis internodiis, lumbi vice vextent nava-
gantes. E radicibus ejus exprimitur humor dulcis ad melleam suavitatem.
Galenus quoque l. 4. de simplic. Medicam facult. c. 24. arundi-
num illarum in Ægypto nascentium, unde mellens ille humor ex-
primebatur, meminit.

§. II.

§. II. *Recentiorum* Saccharum, Succus est, è plantæ probè contritâ expressus, calore ignis plus minusvè excoctus, coactus atque defœcatus. Saccharum proinde nostrum, veterum longè perfectius, purius nobiliusque est, atque ideo ab illo differt, *Efficiente, loco, usu, puritate.* Antiquitus enim sine adiutorio artis, eâ usurpabatur ratione, dulcissimus saccharorum liquor, quâ cum naturâ propinaverat mortalibus. Nostrates verò naturam arte adjuvantes, nobilitatem ejus geminârunt. Veterum Sacchar in Indiâ & Arabiâ felici tantùm ex arundinibus & foliis manare observabatur. At nostrum, in Sicilia & Fortunatis Insulis, magnâ ubertate provenit. Rarus olim, ruditus & ad medicamina pòtior usus sacchari erat; qui nunc ad gulæ potissimum adhiberi delicias consuevit. Vetus illud impurum sordidumque quodammodo; at nostrum defæcatum, candidum, delicatius, consummatius. Specie verò ab antiquo, recens non differt, nisi habitâ accidentium varietate quâdam; ac proinde veteres non latuit omnino.

§. III. Varium ob id Saccharum fiet, potissimum verò propter regionum diversitatem & præparationis multiplicatatem. Quò enim frequentius decoquitur, eò evadit candidus, purius, solidius. *Laudatissimum* censetur, quod *candidissimum, durissimum, solidius, leve, scintillans, splendens, arctissime cohærens.* Placet cum *Sebizio.* Saccharum universim, in *nativum* far lib. 2. de *ætitiumq; distribuere.* *Nativum* ab antiquis etiam descriptum, *liment. fa-* liquor est, qui in Indiâ & Arabiâ felici, in arundinibus *Sacchari-* cult. p. 500. *nis invenitur, gummosus, candidus, dentibus fragilis, circa arundi-* *nes ad magnitudinem avellanæ circiter coagulatus, calore solis eli-* citus, vel sponte ob luxuriam extillans. Factitium à magistrâ elaboratur manu, quæ, dum arundines incidit, succum exprimit, ad justam consistentiam cogit, & in turbinatas transformat metas; estque vel *concretum* vel *liquidum.* Concretum aliud *pyra-* midale, miscellancum aliud, aliud *candum* & *penidum.* Ex Pyramidi prostat *Maderense, Canarium, Finale, Melisum, Thomæ-* um. Pyramidale quidem à pyramide, cuius figuram refert, no- stratisbus ein Zueferhut / dicitur.

§. IV. Maderense ab Insula Madera nomen trahit, adfertur ex Lusitania, reliquisque sacchari generibus præfer- tur. *Canarium seu Canariense* ab Insulis Fortunatis vel *Canar- rias,*

ritis, inter Africam Americamque sitis, dicitur. Hoc candissimum, purissimum, & post Madariense, præstantissimum. Ubi notabile est, quod Hieronym. Benzo Tom. 4. Nov. Orb. f. 239. de cannarum sacchariferarum Hispaniolæ, primo plantatore molarumq; saccharinarum inventore refert: Da Hispaniola und andere Inseln sind eingenommen worden / da haben etliche Spanier Zuckerröhren aus den Inseln Canarien dahin gebracht / und sie gepflanzt. Aber der allererst ist gewesen ein Baccalaureus juris, Consalus de Valoso genennet / welcher mit Zuckerröhren umgegangen / und sein Gewinn damit getrieben hat / ob schon andere zuvor den Saft daraus gedruckt hatten. Denn dieser hat auf seine eigene Kosten Zuckermacher aus der Insel Palma berufen / und eine Mühle / darinnen man die Zuckerröhren zermahlet/bauen lassen an dem Ufer des Flusses Nigua. Darnach haben viele seinem Exempel nachgefolget. Molas ipsas quoq; ac modum exprimendi, coquendi & tigēdi saccharū, prolixig loco allegato Mediolanensis explicat.

S. V. *Finale vel Valentium, à Valentia, Hispaniæ urbe, in qua conficitur, dictum, ex Canario optimè despumatur, lento, ad debitam consistentiam adhibito, igne. Melisum seu Melitæum, Melis oder Speiszucker à Malta Insula denominatum, mediæ, inter Canarium & Thomæum, est præstantiæ: Thomæum verò seu Thomasum (ThomasZucker,) ab insula occidentalis Indiæ, cui S. Thomas nomen cesit, appellatum, quia in flavedinem rubescentem à candore deviat, & liquatum, plurimas relinquit spumas, ignobilius est. Miscellaneum seu confusaneum, vulgo CassauñZucker) ex fragmentis saccharorum farrago est. Atque ideo cum ex quisquiliis, fragmentisque colligatur, minimâ præditum nobilitate. Candum sive candidum crystallinumque dicitur, ZuckerCandit, Pharmacopolis Aromatariisque multò usitatisimum, sed tamen geminum est: aliud crystallo simile ac candidum; rubrum aliud, & quia ex Thomæo oriundum, vilius. Penidium [Zuckerpenit] medicinale, & recentiorum inventum audit. Ex liquidorum genere est mel saccharinum & Melazium (Zuckerhonig und Zucker Syrup) simile melli liquido & syrupo: nihilque ferè aliud, quam spuma ex saccharorum præparatione passim collecta. Plura qui desiderat, consulat. Melch: Sebiz. quo, (ut ex debito fateamur) in hac divisione, nos adjuti multum fuimus: loc. supr. cit. Adjungendus quoq; Scaliger est, in exerc. 164. Et, qui de usu sacchari nō int̄pestivè scripsit Salmuth, super Guidon. Panciroll. loc. cit. tit. 5. p. 296. & 297. Maturand⁹ labor erat, nec politiore literaturā, nec diductionē ampliore, Respōsuri abituri- gentis festinatio admittere videbatur. Meliora di- es, Deus ubi dabit, feret.*